

Ochrona dziedzictwa kultury na wypadek szczególnych zagrożeń – zagrożenia klimatyczne, środowiskowe, pandemiczne i pożarowe. Dobre praktyki, Kraków, 25–26 listopada 2021 r.

W nowej siedzibie Archiwum Narodowego w Krakowie, przy ul. Rakowickiej 22E, 25–26 listopada 2021 r. odbyła się międzynarodowa konferencja naukowa *Ochrona dziedzictwa kultury na wypadek szczególnych zagrożeń – zagrożenia klimatyczne, środowiskowe, pandemiczne i pożarowe. Dobre praktyki* zorganizowana przez: Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Archiwa Państwowe, Komendę Główną Państwowej Straży Pożarnej (PSP), Polski Komitet Błękitnej Tarczy, Międzynarodowe Centrum Kultury w Krakowie, Szkołę Aspirantów PSP w Krakowie, Muzeum Sztuki i Techniki Japońskiej „Manggha” oraz Centrum Szkolenia Ochrony Ludności i Dóbr Kultury. Współorganizatorami konferencji byli także: Komenda Miejska PSP w Krakowie, Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie i Punkt Kontaktowy Polskiego Komitetu Błękitnej Tarczy w Krakowie. Nad wydarzeniem patronat honorowy objęli: Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Komendant Główny Państwowej Straży Pożarnej (Szef Obrony Cywilnej Kraju), Naczelnny Dyrektor Archiwów Państwowych, Wojewoda Małopolski, Małopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków oraz Prezes Polskiego Komitetu Błękitnej Tarczy. Partnerami konferencji były następujące organizacje i instytucje: Polski Komitet Narodowy ICOMOS, Polski Komitet Narodowy ICOM, Stowarzyszenie Archiwistów Polskich, Stowarzyszenie Konserwatorów Zabytków, Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, Muzeum Narodowe w Warszawie, Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów, Centrum Naukowo-Badawcze Ochrony Przeciwożarowej im. Józefa Tuliszkowskiego, Państwowy Instytut Badawczy, Szkoła Główna Służby Pożarniczej, Centralne Muzeum Pożarnictwa.

Konferencja odbyła się w trybie hybrydowym – organizatorzy oraz większość prelegentów uczestniczyli w niej stacjonarnie, pozostali uczestnicy zdalnie. W ciągu dwóch dni obrad, w ramach czterech sesji tematycznych, wystąpiło ok. czterdziestu prelegentów. Zapewniono symultaniczne tłumaczenie wystąpień zagranicznych. W czasie konferencji nie przewidziano niestety dyskusji, natomiast możliwe było zadawanie pytań prelegentom w formie mailowej. Obradom towarzyszył również pokaz prototypu specjalnego kontenera do ewakuacji dzieł sztuki, opracowanego w ramach projektu Narodowego Centrum Badań i Rozwoju, współrealizowanego przez Szkołę Aspirantów PSP.

Otwarcie obrad poprzedziły słowa powitania skierowane do organizatorów i partnerów konferencji oraz prelegentów i uczestników przez gospodarza miejsca, dyrektora Archiwum Narodowego w Krakowie –

prof. dra hab. Wojciecha Krawczuka. W ramach otwarcia konferencji głos zabrali: dr Paweł Pietrzyk, Naczelny Dyrektor Archiwów Państwowych, bryg. mgr inż. Marek Chwała, komendant Szkoły Aspirantów PSP w Krakowie oraz płk Krzysztof Sałaciński, prezes Polskiego Komitetu Błękitnej Tarczy, radca w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Naczelny Dyrektor Archiwów Państwowych, podkreślając wkład archiwów państwowych w działania na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego, zwrócił uwagę na ich aktywne uczestnictwo w europejskich gremiach zajmujących się tą tematyką. Komendant Szkoły Aspirantów PSP wskazał na rolę Państwowej Straży Pożarnej w systemie ochrony dóbr kultury, w tym w obszarze prewencji i edukacji. K. Sałaciński, dziękując za przyjęcie zaproszenia do udziału w konferencji ekspertom, ludziom nauki i praktykom działającym na rzecz systemu ochrony dziedzictwa kultury, wyraził nadzieję na dalszą współpracę w szukaniu zintegrowanych rozwiązań w tym zakresie. Odczytano także list skierowany do uczestników przez ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego prof. dra hab. Piotra Glińskiego, w którym wskazał na bogaty program i wielowątkowość tematyki konferencyjnej. Zwrócił również uwagę na nowoczesny budynek Archiwum Narodowego w Krakowie, jeden z najnowocześniejszych obiektów w Europie, stanowiący doskonały przykład profesjonalnego podejścia i zastosowania innowacyjnych rozwiązań w obszarze bezpieczeństwa zbiorów, które warto promować na arenie międzynarodowej. Następnie słowa powitania w formie zdalnej skierowali: nadbryg. Andrzej Bartkowiak, komendant główny Państwowej Straży Pożarnej i szef Obrony Cywilnej Kraju, wskazując na działania podejmowane przez PSP w zakresie ochrony dziedzictwa kultury, oraz prof. Peter Stone z Uniwersytetu w Newcastle, prezes Komitetu Błękitnej Tarczy, mówiąc o poszanowaniu i roli dóbr kultury zapewnianych nam wgląd w przeszłość.

Pierwszą sesję „Dziedzictwo kultury wobec zagrożeń XXI wieku – wyzwania, kierunki działań” moderowała Agata Wąsowska-Pawlik, dyrektor Międzynarodowego Centrum Kultury w Krakowie. Pierwszy zabrał głos prof. Stone z wystąpieniem na temat: *Ochrona dóbr kultury w czasie konfliktów zbrojnych i po katastrofach, wyzwania Błękitnej Tarczy*. Przedstawił działalność Błękitnej Tarczy we współpracy z trzema sektorami: mundurowym, humanitarnym oraz dziedzictwa. Podkreślił rolę edukacji i szkoleń w budowaniu świadomości służb mundurowych. Dobra kultury według prof. Stone’a powinny być używane, aby budować pokój i zachować zrównoważone społeczeństwo. Następnie połączono się z Kobe w Japonii, skąd prezentację na temat: *Budowanie odporności na katastrofy złożone, w tym COVID-19 i katastrofy naturalne* przedstawił dr Yoshiaki Kawata, założyciel i dyrektor Disaster Reduction and Human Renovation Institution, emerytowany profesor Uniwersytetu w Kyoto. Omówił kwestię przemiany faz, jaka występuje w ramach katastrof złożonych, na przykładzie trzęsienia ziemi w Kobe

w 1995 r., twierdząc, że ograniczenie przemiany faz jest kluczowe dla ograniczenia szkód. Przedstawił podobieństwa występujące w przypadku katastrof naturalnych na obszarach zurbanizowanych oraz pandemii COVID-19 w zakresie rozprzestrzeniania się i rekonstrukcji. Zwrócił uwagę na konieczność koordynacji działań służb w kontekście redukcji szkód. Podkreślił wagę budowania odporności kultury na katastrofy.

Kolejny referat *Doświadczenia służb pożarniczych w ratowaniu dziedzictwa kultury podczas trzęsienia ziemi w Chorwacji* przedstawił Siniša Jembrih, komendant Straży Pożarnej w Zagrzebiu. Pokazał różne typy szkód, jakie odniosły budynki, szczególnie te o istotnej wartości kulturowej (głównie kościoły, w tym katedra w Zagrzebiu) oraz eksponaty w muzeach, galeriach i bibliotekach. Opisał działania służb chorwackich w zabezpieczeniu zbiorów, utrudnione dodatkowo okresem pandemii.

Wystąpienie dr hab. Hanny Schreiber z Wydziału Nauk Politycznych i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Warszawskiego pt. *Ku zbliżaniu się wysiłków na rzecz ochrony dziedzictwa w sytuacji zagrożeń – nowe kierunki rozwoju w ramach Konwencji UNESCO z 2003 roku*, skupiło się na kwestii zachowania dziedzictwa niematerialnego w sytuacjach zagrożenia. Prelegentka przedstawiła główne założenia konwencji UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego z 2003 r. oraz dyrektyw operacyjnych, zasad etycznych i innych wytycznych w tym zakresie. Z dokumentów tych wynika kilka zasad operacyjnych takich, jak: ochrona wspólnot przynoszących dziedzictwo (w tym migrantów, uchodźców, przesiedleńców), identyfikacja dziedzictwa danej społeczności, także w sytuacji konfliktów, poszanowanie dynamicznego i adaptacyjnego charakteru dziedzictwa niematerialnego, zaangażowanie wszystkich interesariuszy i organizacji w jego ochronę. W sytuacji zagrożeń referentka wyróżniła takie etapy, jak: przygotowanie, w tym podnoszenie świadomości i ocena zagrożenia, reagowanie oraz odbudowa. Podsumowując, przedstawiła nowe inicjatywy, takie jak projekt ProCultHer – Protecting Cultural Heritage from the Consequences of Disaster.

Następnie K. Sałaciński przedstawił wystąpienie nt. *Dziedzictwo kultury wobec zagrożeń wojennych i kryzysowych – wyzwania w świetle zapisów Strategii Bezpieczeństwa Narodowego 2020*. Omówił w nim katalog zagrożeń dziedzictwa, podkreślając polskie doświadczenia historyczne olbrzymich strat wojennych oraz nasz wkład w ochronę dziedzictwa, w tym unikatowe działania na rzecz dziedzictwa kultury w Iraku i Afganistanie, aktywność międzynarodową, udział w opracowaniu dokumentów i rekomendacji. Przedstawił najistotniejsze akcenty zawarte w Strategii Bezpieczeństwa Narodowego, zatwierdzonej 12 maja 2020 r., znajdujące się w III filarze „Tożsamość i Dziedzictwo Narodowe”, dotyczące: diagnozy stanu prawnego i organizacyjnego, konsultacji międzyresortowych, uwzględnienia uregulowań Unii Europejskiej

i wymiany doświadczeń z partnerami europejskimi. Wyzwania związane z przyjęciem nowej Strategii w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego to m.in. decyzja odnośnie do wprowadzenia jednolitego systemu lub zachowania branżowości rozwiązań, implementacja zobowiązań UE w obszarze ochrony ludności, obejmującym także dziedzictwo, ustalenie kierunków zmiany w zakresie obrony cywilnej oraz infrastruktury krytycznej.

Ostatni z referatów tej sesji *Nowe wyzwania oraz rozwiązania prawne i organizacyjne w ochronie zabytków* przedstawiła dr hab. Katarzyna Zalaśńska z Wydziału Prawa i Administracji UW, pełniąca funkcję dyrektora Departamentu Ochrony Zabytków w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Wymieniła ona zagrożenia naturalne i społeczne XXI w. dla dziedzictwa kultury, w tym jako nowe zagrożenia wskazała: nielegalny obrót dobrami kultury w kontekście finansowania terroryzmu oraz brak regulacji obrotu dobrami kultury w Polsce, fragmentację (branżowość) i niespójność systemu ochrony dóbr kultury, prowadzącą do obniżenia jego skuteczności oraz zagrożenie obiektów cyfrowych, w tym *born digital*. Jako antydotum na nie zaproponowała nowe rozwiązania prawne oraz organizacyjne, zwracając uwagę na konieczność stałej optymalizacji systemu poprzez kadry, strukturę i współpracę służb oraz finanse celem uzyskania spójności narzędzi.

Na koniec tej sesji przedstawiono jeszcze cztery krótsze wystąpienia nazwane komunikatami. Pierwszy z nich dotyczył upowszechniania zasad ochrony dziedzictwa kultury w ramach międzynarodowego prawa humanitarnego konfliktów zbrojnych na przykładzie Akademii Marynarki Wojennej im. Bohaterów Westerplatte w Gdyni i przedstawiła go dr hab. Marta Szuniewicz-Stępień prof. AMW. Omówiła kwestie upowszechniania w ramach kształcenia na studiach cywilnych i wojskowych oraz działalności naukowo-badawczej (konferencje, warsztaty, czasopismo), jak i realizowanego projektu dydaktycznego. Następnie ppłk dr Zbigniew Zielonka wygłosił komunikat o działalności Międzynarodowego Ośrodka Szkolenia i Badań nad Dziedzictwem Kultury w Zagrożeniu, będącego wspólną inicjatywą Ministrów Obrony Narodowej oraz Kultury i Dziedzictwa Narodowego, działającego od 2020 r. we Wrocławiu. Ośrodek zapewnia szkolenia dla osób cywilnych i wojskowych zaangażowanych w ochronę dziedzictwa kulturowego w przypadku konfliktu zbrojnego (np. w 2021 r. przeprowadzono ćwiczenia pod kryptonimem ZABYTEK-21) oraz przeprowadza analizy i badania. Dr Katarzyna Góralczyk z Katedry Krajobrazu Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie przedstawiła informację pt. *Ochrona dziedzictwa kultury na wypadek sytuacji kryzysowych i konfliktu zbrojnego, propozycje zmian w opracowaniu planów w świetle badań i praktyki*. Przedstawiła wyniki pierwszego etapu swoich badań prowadzonych nad planami ochrony zabytków nieruchomych w wojewódzkich urzędach konserwatorskich –

w szczególności zidentyfikowane trudności w przygotowaniu i realizacji planów oraz występujące w nich błędy formalne, merytoryczne i koncepcyjne. Zaproponowała wprowadzenie systemu informatycznego ściśle przeznaczonego do opracowania planów, który mógłby być wykorzystywany także przez urzędy i służby ratownicze. Ostatnia wystąpiła mgr inż. Aleksandra Szymańska-Niekląt, kierownik Platformy Dialogu Międzykulturowego Instytutu Kultury Willa Decjusza z komunikatem dotyczącym ochrony dziedzictwa jako obszaru kształcenia VET [Vocational education and training] odpowiadającego na międzysektorowe wyzwania stojące przed kadrami kultury oraz narzędzie budujące odpowiedzialność społeczną w tym obszarze. Przedstawiła projekt, realizowany przy dofinansowaniu funduszy EOG, przez Instytut Kultury Willa Decjusza, Stowarzyszenie Willa Decjusza i Akademię Marynarki Wojennej w Gdyni, którego celem jest opracowanie programu studiów podyplomowych dla specjalistów ds. ochrony dóbr kultury na wypadek sytuacji kryzysowej i wojny.

Po przerwie obiadowej rozpoczęła się druga sesja pt. „Zagrożenia klimatyczne i środowiskowe dla dziedzictwa kultury – nowoczesne rozwiązania instytucjonalne, projekty i programy międzynarodowe, regionalne, nowe metody ochrony”, której prowadzenie powierzono Ryszardowi Wojtkowskiemu, zastępcy Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych i prof. Wojciechowi Krawczukowi. Pierwsze z wystąpień dr Katarzyny Pałubskiej, zastępcy dyrektora Departamentu Ochrony Zabytków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, omawiało *Przeciwdziałanie zagrożeniom klimatycznym na obszarach zabytkowych w najnowszych międzynarodowych i krajowych dokumentach strategicznych*. Prelegentka ukazała założenia Europejskiego Zielonego Ładu oraz dokumenty dotyczące zmian klimatycznych, skutkujące koniecznością opracowania strategii pozwalającej na osiągnięcie neutralności klimatycznej. Zauważyła, że rozwiązania proekologiczne, takie jak fotowoltaika czy termomodernizacja, mogą mieć negatywny wpływ na zabytki. Podkreśliła, że efektywność w zakresie energooszczędności nie może prowadzić do zniszczenia cech charakterystycznych i oryginalnych obiektów mających wartość zabytkową.

Kolejno wystąpił prof. dr hab. Łukasz Bratasz z Instytutu Katalizy i Fizykochemii Powierzchni im. Jerzego Habera Polskiej Akademii Nauk w Krakowie z referatem pt. *Ilościowa analiza ryzyka w obszarze dziedzictwa*. Przekonywał, że efektywna ochrona dziedzictwa wymaga ilościowej oceny wpływu najważniejszych procesów prowadzących do utraty wartości zbiorów, a efektywność kosztowa jest tym większa, im bardziej dotyczy działań minimalizujących największe ryzyka. Przedstawił to na przykładach analizy ryzyka przeprowadzonej dla: Yale Peabody Museum, ołtarza mariackiego Wita Stwosza, projektowanego Centralnego Magazynu Zbiorów Muzealnych w Lesznowoli.

Następnie zabrała głos Anna Czajka z Centralnego Laboratorium Konserwacji Archiwaliów Archiwum Głównego Akt Dawnych na temat: *Czy katastrofy podlegają standaryzacji? Międzynarodowa norma ISO 21110 „Informacja i dokumentacja – Przygotowanie i reagowanie na sytuacje kryzysowe”*. Zastanawiając się, czy do katastrof można przyłożyć miarę standardów, pokazała, jak wprowadzone procedury w zakresie planowania, unikania, wykrywania, ochrony i reagowania mogą pomóc w zapobieganiu zdarzeniom niepożądanym. Przekazała także wnioski z wrześniowego Forum Memory of the World dotyczące wagi dokumentowania przebiegu akcji ratunkowej po katastrofach oraz oceny jej efektów, które mogą być użyteczne dla kolejnych pokoleń.

Referat *Nowe zagrożenia dla muzeów. Między zmianami klimatu a sztuczną inteligencją* wygłosiła prof. dr hab. Dorota Folga-Januszewska z Komitetu Planowania Strategicznego (SAREC) ICOM, wicedyrektor Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie. Podkreśliła wagę zachowania nie tylko samych zbiorów, lecz także optymalnej dokumentacji tych zbiorów (opis, wygląd i interpretacja) na przykładzie inwentarzy historycznych, dokumentacji wystaw, projektów digitalizacyjnych i publikacyjnych. Pokazała możliwość wykorzystania sztucznej inteligencji w muzeach np. do badania potrzeb użytkowników, prowadzenia działań edukacyjnych, ale także zagrożeń z tym związanych.

Ostatnim prelegentem tej części wystąpień był Daniel Seidler, dyrektor do spraw administracyjno-technicznych Muzeum Sztuki i Techniki Japońskiej „Manggha”, który w referacie *„Wielka fala”*. *Doświadczenia powodzi w Muzeum „Manggha” w 2010 r.* przedstawił przebieg i efekty prowadzonej wówczas akcji ratunkowej oraz wypływające z niej wnioski.

Cztery końcowe referaty tej sesji dotyczyły nowoczesnego obiektu, w którym odbywała się konferencja. Na początek dr Barbara Berska z Archiwum Narodowego w Krakowie omówiła kwestie *Bezpieczeństwa materiałów archiwalnych w koncepcjach nowoczesnych budynków archiwalnych*. Wskazała na wytyczne takie jak znowelizowana w 2015 r. norma ISO¹, a także rekomendacje zawarte w publikacji NDAP z 2019 r.² Przedstawiła rozwiązania wykorzystane w projekcie budynku Archiwum. Następnie prof. dr hab. Roman Kozłowski z Instytutu Katalizy i Fizykochemii Powierzchni im. Jerzego Habera Polskiej Akademii Nauk w Krakowie omówił *Nowy energooszczędny magazyn zbiorów w Archiwum Narodowym w Krakowie*. Zwrócił uwagę na nowoczesną koncepcję pasywnego obiektu magazynowego, jego autonomię klimatyczną, zastosowane rozwiązania architektoniczno-konstrukcyjne i organizacyjne w celu uzy-

¹ Norma PN-ISO 11799 *Informacja i dokumentacja – wymagania dotyczące warunków przechowywania materiałów archiwalnych i bibliotecznych*.

² R. Wojtkowski, A. Czajka, M. Boruszkowska, *Budynek Archiwum. Wskazówki dla uczestników budowlanego procesu inwestycyjnego*, Warszawa 2019.

skania izolacji cieplnej oraz energooszczędność. Prezentując parametry temperatury w pierwszym roku użytkowania, stwierdził, że koncepcję udało się zrealizować w sposób zadowalający i krakowski magazyn stał się pionierem podobnych rozwiązań w Polsce. Małgorzata Bochenek, kierownik Oddziału Archiwum Narodowego w Krakowie zabrała głos na temat *Przeciwdziałania zagrożeniom zasobu archiwalnego na przykładzie jego przeprowadzki do nowej siedziby Archiwum Narodowego w Krakowie*. Na przykładzie przeniesienia ok. 20 000 m.b. materiałów archiwalnych z sześciu obiektów do nowej siedziby w latach 2020–2021 omówiła ważny proces przygotowawczy, obejmujący oględziny zasobu, identyfikację zagrożeń i ocenę ryzyka. Wskazała na zastosowane rozwiązania mające na celu przeciwdziałanie zidentyfikowanym zagrożeniom takim, jak m.in.: uszkodzenie, zagubienie, kradzież archiwaliów czy ich wprowadzenie do nowych magazynów³. Na zakończenie tej części Anna Seweryn z Archiwum Narodowego w Krakowie przedstawiła *Koncepcję powstania Centrum Kompetencji ds. konserwacji, zabezpieczania i ratowania fotografii i materiałów audiowizualnych*. Projektowane Centrum ma pomagać w dbaniu o zbiory fotograficzne i audiowizualne, gdyż w Polsce brak tego typu centrów kompetencji. Planowane jest prowadzenie badań fotografii i materiałów audiowizualnych oraz opracowanie i publikowanie wyników badań, w tym we współpracy z uczelniami, realizacja działań edukacyjnych i warsztatów, organizacja repozytorium technik i technologii oraz wsparcie merytoryczne dla sieci archiwów, w tym w konserwacji.

Pierwszy dzień konferencji zakończył się komunikatem st. bryg. w st. spocz. mgr inż. poż. Krzysztofa Kociołka, eksperta ds. bezpieczeństwa pożarowego, przedstawiciela Polskiego Komitetu Błękitnej Tarczy nt. *Działania jednostek ochrony przeciwpożarowej podczas powodzi oraz usuwania skutków – wnioski i propozycje do doskonalenia zasad ochrony dziedzictwa kultury*. Referent przedstawił propozycje działań istotnych dla poprawy bezpieczeństwa przeciwpożarowego, takich jak: planowanie (plany ochrony, plany typu FERP), ocena ryzyka, prognozowanie (IMGW, ISOK), szkolenia i ćwiczenia praktyczne.

Pierwsza z sesji drugiego dnia konferencji dotyczyła także aktualnych zagrożeń pandemicznych oraz rozwiązań zastosowanych w tym zakresie, a także wyzwania na przyszłość. Sesja pt. „Zagrożenia pandemiczne – nowe wyzwania dla ochrony dziedzictwa kultury. Doświadczenia instytucji muzealnych, bibliotecznych, archiwalnych, dobre praktyki, kierunki działań ochronnych” prowadzona była przez K. Sałacińskiego oraz mgr inż. archi-

³ Prelegentka podała publikacje, które zawierają szczegółowe informacje oraz dobre praktyki: M. Bochenek, A. Czajka, *Przeprowadzka zasobu archiwalnego. Zalecenia i dobre praktyki*, Warszawa 2021; M. Kluczewski, *Przeprowadzka zasobu krakowskich oddziałów i Ekspozytury w Szytkowicach Archiwum Narodowego w Krakowie w latach 2020–2021 do nowej siedziby przy ul. Rakowickiej 22E*, „Krakowski Rocznik Archiwalny” 2021, t. 27, s. 195–202.

tekt krajobrazu Lidie Klupsz z Narodowego Instytutu Dziedzictwa, członkinię Zarządu Międzynarodowego Komitetu Błękitnej Tarczy. Na rozpoczęcie Paulina Florjanowicz, dyrektor Departamentu Dziedzictwa Kulturowego Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, omówiła zagadnienie *Zarządzania przez WhatsApp, czyli o potrzebie sprawnej komunikacji w dobie pandemii*. Przybliżyła praktyczne zastosowanie tego narzędzia w koordynacji i nadzorze nad 60 podległymi instytucjami muzealnymi. Następne wystąpienie pt. *Szok kulturowy – działalność muzeów w czasie pandemii* przedstawił dr hab. Mateusz Bieczyński, prof. Uniwersytetu Artystycznego im. Magdaleny Abakanowicz w Poznaniu. Skupił się na wpływie pandemii na muzea, w tym w zakresie ich cyfryzacji. Przekonywał o remedycznej funkcji sztuki w czasie pandemii, za przykład podając organizację cyklicznego festiwalu Poznań Art Week i jego bardzo szerokiego oddziaływania po przeniesieniu do sieci. Kolejny prelegent – dr hab. Łukasz Gawel, prof. UJ, dyrektor Muzeum Narodowego w Warszawie – przedstawił kwestię *Muzeów wobec kryzysów nowego typu – zmiana zarządcza w czasie pandemii koronawirusa*. Zwrócił uwagę na pozytywne elementy, które wywołała pandemia, takie jak zwiększenie zasięgu działań edukacyjnych i upowszechniających realizowanych dla publiczności zdalnie oraz aktywizacja nowych grup odbiorców np. seniorów. Podkreślił wagę projektów digitalizacyjnych, które pozwalają na pozyskanie cyfrowych wersji naszego dziedzictwa będących formą jego ochrony. Na temat *Bibliotek w dobie pandemii* wypowiadał się dr Tomasz Makowski, dyrektor Biblioteki Narodowej. Przedstawił reorganizację pracy Biblioteki Narodowej w związku z pandemią oraz działania koordynacyjne w stosunku do ok. 30 000 bibliotek funkcjonujących w kraju.

Krzysztof Osiewicz, kierownik Działu Ochrony Zbiorów Publicznych z Narodowego Instytutu Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów wystąpił z referatem *Bezpieczni ludzie, bezpieczne zbiory. Zmiana organizacji ochrony zbiorów i ludzi w muzeach podczas pandemii*. Skupił się na konkretnych rozwiązaniach zastosowanych w trakcie pandemii w muzeach w zakresie ochrony fizycznej oraz problemach zgłaszanych do Instytutu. Jako pozytywny skutek lockdownu podał brak zdarzeń szczególnych, przede wszystkim kradzieży. Tematykę ochrony w muzeach kontynuował mgr inż. Robert Litwiniuk, koordynator ds. ochrony i bezpieczeństwa Muzeum Narodowego w Krakowie w wystąpieniu pt. *Organizacja i funkcjonowanie ochrony muzeum w wyniku ograniczeń spowodowanych zagrożeniem pandemicznym na przykładzie Muzeum Narodowego w Krakowie*. Omówił organizację systemu ochrony we wszystkich rozproszonych obiektach muzealnych zarówno w warunkach normalnego funkcjonowania, jak i zmiany wprowadzone w czasie pandemii. Ostatnie wystąpienie w tej sesji *O działaniach (nie tylko organizacyjnych) Archiwów Państwowych w czasie pandemii COVID-19* wygłosiła Joanna Chojecka, dyrektor Departamentu Popularyzacji Działalności Archiwalnej Naczelnej Dyrekcji Archiwów Pań-

stwowych. Po przedstawieniu sieci archiwów państwowych funkcjonujących w Polsce omówiła realizowane przez nie działania w zakresie organizacji, digitalizacji, upowszechniania i udostępniania zasobu na portalu szukajwarchiwach.gov.pl, a także prowadzone akcje społeczne, takie jak „Archiwum pandemii” czy „Zostań rodzinnym archiwistą”. Wystąpienie zakończył wzruszający film dokumentujący pandemię złożony z materiałów fotograficznych przekazanych Archiwom Państwowym przez darczyńców.

Ostatnią z sesji pt. „Nowe formy i metody ochrony zbiorów muzealnych, bibliotecznych, archiwalnych przed pożarem oraz nadzwyczajnymi zagrożeniami” moderowali przedstawiciele Szkoły Aspirantów PSP w Krakowie: st. kpt. Artur Luzar i bryg. Jacek Smyczyński. Sesję tę rozpoczął film z ćwiczeń ratowniczo-gaśniczych przeprowadzonych na terenie Dworku Matejki w Krzesławicach (Kraków), do którego wprowadzenie na temat ochrony dziedzictwa kulturowego przedstawił bryg. Marek Chwała, w zastępstwie nadbryg. dra inż. Adama Koniecznego, zastępcy Komendanta Głównego PSP.

Po przerwie obiadowej referat pt. *Działalność Międzyuczelnianego Instytutu Konserwacji i Restauracji Dzieł Sztuki oraz pierwszego na świecie Pogotowia Konserwatorskiego na rzecz ochrony, konserwacji i zabezpieczenia dzieł sztuki oraz zabytków i obiektów zabytkowych* autorstwa: prof. dra hab. Andrzeja Kossa, prof. Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie, mgra Piotra Zambrzyckiego również z warszawskiej ASP i dr Moniki Wyszomirskiej, radcy prawnego Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, przedstawił dr M. Wyszomirska i P. Zambrzycki. W referacie omówiono działalność instytucji prowadzonej przez ASP w Warszawie i ASP w Krakowie oraz realizowane projekty badawcze, prace terenowe, a także ekspedycje archeologiczne. Instytut jest prekursorem w zakresie wykorzystania technik laserowych w konserwacji zabytków i bierze udział w testach ich użycia w usuwaniu skutków pożaru w katedrze Notre Dame. Najnowszy projekt Instytutu to Pogotowie Konserwatorskie, będące mobilnym laboratorium służącym do ochrony, konserwacji i zabezpieczenia dzieł sztuki i obiektów zabytkowych. Następnym prelegentem był dr inż. Witold Skomra z Rządowego Centrum Bezpieczeństwa. Przedstawił on wystąpienie przygotowane wspólnie ze st. bryg. drem hab. Dariuszem Wróblewskim, Doradcą Komendanta Głównego PSP na temat *Koncepcji wyłaniania infrastruktury krytycznej służącej ochronie dziedzictwa kulturowego*. Pokazano możliwość zaimplementowania rozwiązań i doświadczeń z obszaru infrastruktury krytycznej do ochrony dóbr kultury, zwracając uwagę na konieczność zapewnienia ciągłości działania przez zaplanowanie reakcji w razie przyszłej katastrofy.

Kolejne dwa referaty dotyczyły skutków pożaru archiwum Urzędu Miasta Krakowa, który wybuchł 6 lutego 2021 r. Wpierw dr Kamila Follprecht, zastępca dyrektora Archiwum Narodowego w Krakowie, przedstawiła *Wnioski i doświadczenia po pożarze archiwaliów Archiwum Zakładowego Urzędu Miasta Krakowa*

z punktu widzenia archiwów państwowych. Omówiła chronologię działań w zakresie wydobycia i zabezpieczenia archiwaliów ocalałych z pożaru, podkreślając, że „pożaru i akcji gaśniczej w magazynach archiwalnych nigdy nie można wykluczyć”, należy więc wykorzystać zdobyte doświadczenia związane także z wyposażeniem budynków archiwalnych. Następnie Aleksandra Ciesielczyk, konserwator dzieł sztuki z Pracowni Konserwacji Zabytków AMC SZTUKA, która brała udział w nadzorze nad zabezpieczaniem archiwaliów, przedstawiła zagadnienie *Ratowania dokumentacji archiwalnej ze spalonego budynku Archiwum Urzędu Miasta Krakowa*. Omówiła różnorodne przyczyny zniszczeń oraz ich skutki, podkreślając niespotykaną skalę i stopień zniszczenia mikrobiologicznego akt przez wszystkie formy wzrostu grzybów mikroskopowych. Na słuchaczach ogromne wrażenie zrobiły fotografie ilustrujące destrukcję archiwaliów.

Artur Luzar ze Szkoły Aspirantów PSP przedstawił referat na temat: *Potrzeby szkoleniowe strażaków PSP w kontekście ochrony dóbr kultury – wnioski z badań* przygotowany wspólnie z drem hab. inż. Bogdanem Kosowskim, prof. UJ. W wystąpieniu omówił wyniki badań ankietowych przeprowadzonych wśród kilkuset strażaków na temat wiedzy o ratowaniu dóbr kultury. Najważniejszy wniosek wynikający z tych badań to konieczność wprowadzenia do programu kształcenia w PSP tematyki ochrony dóbr kultury zarówno w aspekcie wiedzy, jak i ćwiczeń praktycznych. *Problemy stosowania środków i urządzeń gaśniczych w ochronie przeciwpożarowej obiektów podlegających szczególnej ochronie, w tym zabytkowych* to wykład zaprezentowany przez dra inż. Bernarda Króla przygotowany wraz z drem inż. Przemysławem Kubicą ze Szkoły Głównej Służby Pożarniczej w Warszawie. Zaprezentowano w nim zarówno otoczenie prawne ochrony przeciwpożarowej, jak i praktyczny wpływ stosowania różnego typu urządzeń i środków gaśniczych w celu zwiększenia bezpieczeństwa zbiorów oraz zmniejszenia zagrożeń, które mogą one powodować. Następnie wspólny referat pt. *Bezpieczeństwo pożarowe – cel i wyzwanie* Centrum Naukowo-Badawczego Ochrony Przeciwpożarowej Państwowego Instytutu Badawczego przedstawili st. bryg. dr inż. Jacek Zboina oraz mgr inż. Paweł Gancarczyk reprezentujący omawianą instytucję. Przywołali opublikowane wyniki badań realizowanych w ramach grantu NCBiR pn. „Opracowanie innowacyjnego systemu zarządzania bezpieczeństwem obiektów zabytkowych w zurbanizowanych centrach miast” oraz rekomendacje w zakresie szkolenia i doskonalenia zawodowego pracowników muzeów i strażaków, wytyczne i programy certyfikacji obiektów zabytkowych oraz karty kontroli. Praktyczne aspekty organizacyjne i techniczne ochrony przeciwpożarowej przedstawiono na przykładzie przeprowadzonej w 2019 r. analizy ryzyka pożarowego w muzeach oraz metody wyboru optymalnego systemu dla Centralnego Magazynu Zbiorów Muzealnych. Nieco inny charakter miało wystąpienie dra Pawła Gąsiorczyka

z Centralnego Muzeum Pożarnictwa w Mysłowicach dotyczące działalności konserwatorsko-renowacyjnej tego Muzeum w zakresie ochrony dóbr kultury. Szczegółowo opisał w nim także konserwację barokowej sikawki czterokołowej z 1717 r. Następnie asp. Grzegorz Mazur z Ośrodka Szkolenia Komendy Wojewódzkiej PSP w Krakowie omówił *Wybrane problemy prowadzenia działań ratowniczo-gaśniczych w kompleksach zabytkowych*, w szczególności rolę ochotniczych straży pożarnych oraz wykorzystywane pojazdy i utrudnienia napotymane w realizacji akcji gaśniczych. Prelegent przedstawił wnioski z ćwiczeń przeprowadzonych w Krakowie oraz rekomendacje w zakresie wyposażenia strażaków i miejsc prowadzenia akcji gaśniczej, możliwości wykorzystania statków bezzałogowych i alternatywnych działań w pierwszym okresie przed przybyciem straży. Ostatni referat pt. *Ochrona przedstawicieli organów władzy w obiektach dziedzictwa kulturowego – charakterystyka działań Służby Ochrony Państwa* wygłosił ppłk SOP dr Jarosław Cymerski ze Służby Ochrony Państwa. Na przykładach ochrony zrealizowanej przez SOP w: Muzeum Józefa Piłsudskiego w Sulejówku, Muzeum Łazienki Królewskie i Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN pokazał występujące utrudnienia, wymogi w zakresie rozpoznania i analizy zagrożeń oraz czynności konieczne do zapewnienia bezpieczeństwa przedstawicieli organów władzy podczas wizyt w tego typu obiektach.

Podsumowania konferencji z ramienia organizatorów dokonali: płk K. Sałaciński, bryg. M. Chwała, R. Wojtkowski i prof. W. Krawczuk. Podkreślono rolę płk. Sałacińskiego, inicjatora i spiritus movens tej konferencji, oraz złożono podziękowania wszystkim, którzy przyczynili się do jej organizacji i sprawnego przebiegu. K. Sałaciński zaznaczył, że zainteresowanie konferencją przeszło oczekiwania organizatorów, gdyż w obradach na miejscu uczestniczyło ok. 80 osób, a na obrady online zarejestrowało się ponad 600 uczestników, natomiast liczba odsłon transmisji obrad w wersji polskiej na kanale YouTube przekroczyła 2000. Zapowiedziano także wydawnictwo pokonferencyjne, którego przygotowania podjęła się Szkoła Aspirantów PSP w Krakowie.

Katarzyna Jaskółka-Leśniak

(Archiwum Narodowe w Krakowie,

Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie)